

DINAMICA POPULĂRII TERITORIULUI REPUBLICII MOLDOVA

I. Mironov, Tatiana Constantinov***

În modificarea mediului, un rol însemnat îi revine creșterii numărului populației și răspândirii geografice a ei, precum și diverselor forme de utilizare a terenului. Problema populării este abordată în literatură sub diverse aspecte. Printre direcțiile principale de studiu se evidențiază și analiza retrospectivă a apariției localităților umane. Acest studiu permite aprecierea rolului așezărilor umane în valorificarea și modificarea peisajelor.

Procesul de populare a fost analizat prin utilizarea noilor tehnologii (SIG), ce a dat posibilitate să cartografiem dinamica lui. Pentru elucidarea acestor aspecte am folosit materiale cartografice, date istorice, statistice, de arhivă etc. Au fost supuse studiului, de asemenea, sursele bibliografice, în care se caracterizează procesul de populare a teritoriului, pentru a evidenția specificul valorificării peisajelor în aspect istoric.

Seria de hărți și diagrame întocmite, pe o bază geografică peisagistică, folosind tehnologiile SIG, reflectă istoricul populării și formării peisajelor intravilane actuale. Dezvoltarea procesului de populare și formare a peisajelor intravilane și structurii lor teritoriale este determinat de interacțiunea factorilor naturali, socio-economici, istorico-politici, etno-demografici.

Procesul de populare a R. Moldova poate fi împărțit în câteva etape. Urmele arheologice descoperite și documentele istorice atestă prezența omului pe aceste meleaguri (în grottele Duruitoarea Veche, Butești, Bobulești, Varvareuca, Rogojeni și în alte locuri ale cursurilor medii ale râurilor bazinelor Nistru și Prut) încă din paleoliticul inferior [2] (fig. 1 a).

În paleoliticul mediu, condițiile climatice mai aspre au obligat oamenii să-și construiască locașuri de suprafață, monumente depistate în satele Butești, Ofatinți, Sculeni, Trinca, Naslavcea, Bubulești, Florești, Otaci etc. [9] (fig. 1 b).

Monumente ale paleoliticului superior (peste 200) descoperite la Brânzeni, Corjeuți, Corpaci, Vișoara, Gura Camencii, Rașcov, Ciutulești etc. [2] confirmă majorarea arealelor populate, în regiunea Podișului de silvostepă al Codrilor și în Câmpia Nistrului Inferior (fig. 1 c).

* Universitatea de Stat Tiraspol, Chișinău

** Institutul de Geografie al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Chișinău

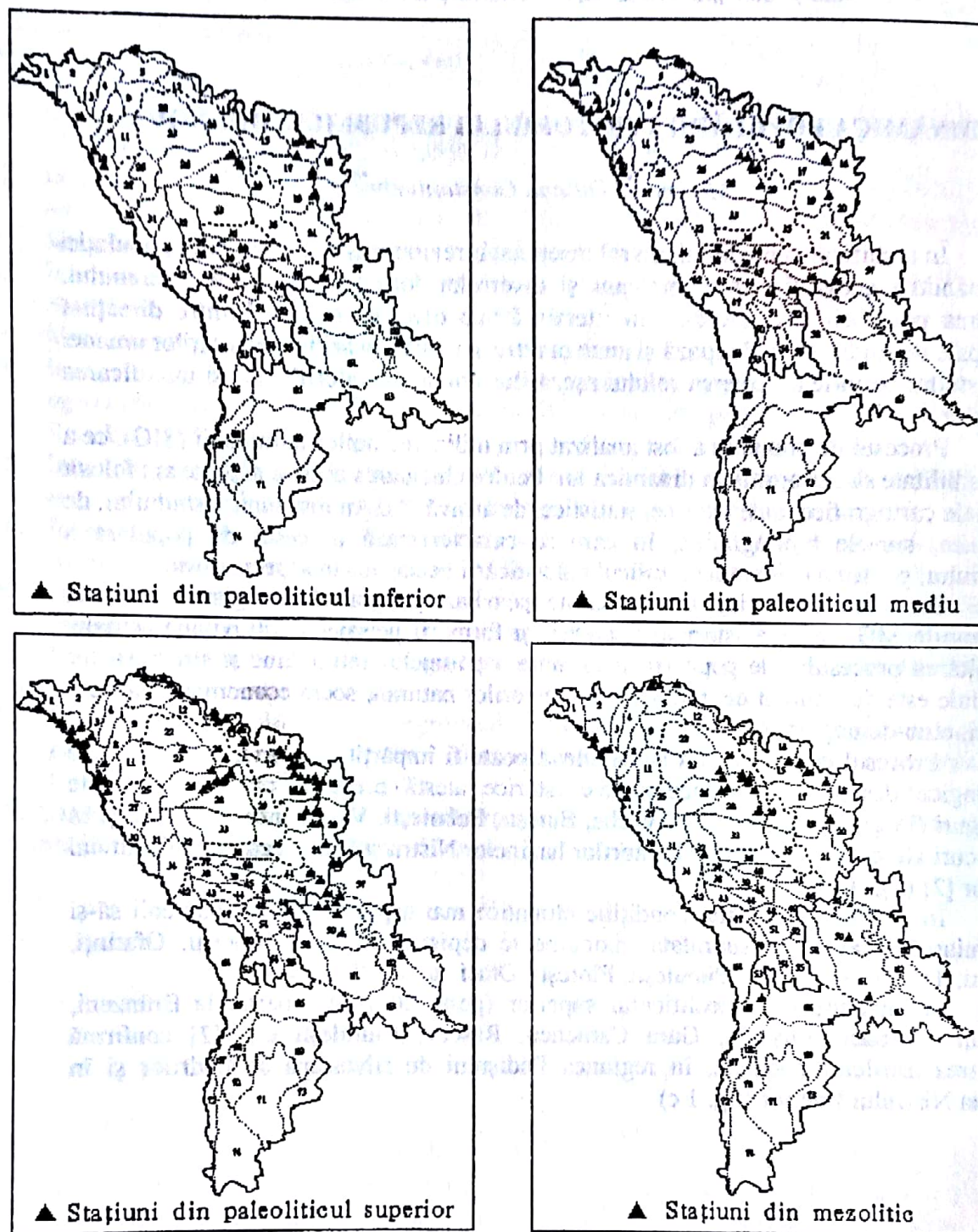

Fig. 1 Popularea peisajelor (după monumentele arheologice): a) paleoliticul inferior, b) paleoliticul mediu, c) paleoliticul superior, d) mezolitic

În neolitic, alături de locuințele adâncite, apar și cele de suprafață, atestate lângă Soroca. Așezările din această epocă aveau, de obicei, o suprafață redusă, în jur de 200 - 250 m². Suprafața totală a tuturor așezărilor umane din neolitic se estimează la circa 50-100 ha [3].

O nouă etapă importantă în popularea teritoriului este epoca cuprului. Este necesar de menționat că, în perioada indicată, așezările umane erau situate atât solitar cât și în grupuri, "cuiburi" a câte 5-8 așezări. Dimensiunile lor variaau de la 15.000 m² (Costești, Corestăuți), până la 40.000 m² (Saharna). O trăsătură specifică a acestei perioade este apariția construcțiilor auxiliare din piatră, lemn și argilă [4]. Folosirea metalului și a uneltelor de metal, începând cu sec. I î. e. n., a mărit posibilitatea valorificării regiunilor împădurite din zona de silvostepă.

Așezări sub formă de "cuiburi" erau caracteristice și pentru secolele VII-IX. Cuibul era constituit din 3-7 așezări, amplasate la o distanță de 0,5-1,5 km una de alta. Centrele cuiburilor reprezentau orașele feudale cu o populație de 4-5 mii locuitori [9]. Pentru această perioadă este caracteristică și apariția nucleelor de valorificare a teritoriului din preajma localităților Peresecina, Tighina, Soroca.

Îndeletnicirile agricole ale populației au determinat apariția, și în decursul sec. XI-XIII, a așezărilor în grupuri de dimensiuni mici, repartizate în jurul orașelor, în apropierea surselor de apă. În acest timp apar areale compacte de populare în văile râurilor Nistru, Prut, Răut. De această perioadă ține și popularea mult mai intensă a regiunii Podișului de silvostepă al Codrilor, apar orașele de lângă Costești, din valea r. Botna, cu suprafața de circa 4 km² și Orheiul Vechi, din valea r. Răut, cu suprafața de 2 km² [9].

La sfârșitul sec. XIV și începutul sec. XV, ca rezultat al eliberării teritoriului de sub jugul tătaro-mongol, se înregistrează apariția noilor așezări omenești. Are loc valorificarea noilor teritorii cât și a terenurilor populate anterior. Schițele cartografice întocmite pe baza evidenței numărului de așezări omenești, apărute în diferite etape istorice, demonstrează popularea neuniformă a teritoriului (fig. 2).

Practic erau nepopulate, în această perioadă (sec. XIV-XV), câmpiile Bălților și Bugeacului. Mai dens populate erau unele peisaje din regiunile de silvostepă și din luncile r. Nistru, Prut și ale afluenților lor. Către această perioadă, în diferite regiuni fizico-geografice, s-au format de la 0,83 % până la 3,2 % din localitățile actuale, evidențiindu-se, printr-o intensitate mai mare a populării, regiunea Podișului de silvostepă al Codrilor și regiunea podișurilor și platourilor de silvostepă.

În întregul spațiu al interfluviului Prut-Nistru, numărul de sate, în sec. XV, constituia circa 200. Se consideră că suprafața acestor localități varia de la 2 la 4,5 ha sau de la 4 la 32 ha [1; 5].

Etapa unui nou "avânt" în popularea teritoriului se observă spre sfârșitul sec. XVI - mijlocul sec. XVII, când pentru înființarea localităților erau defrișate pădurile, lemnul fiind folosit ca material de construcție ca în împrejurimile Orheiului Vechi.

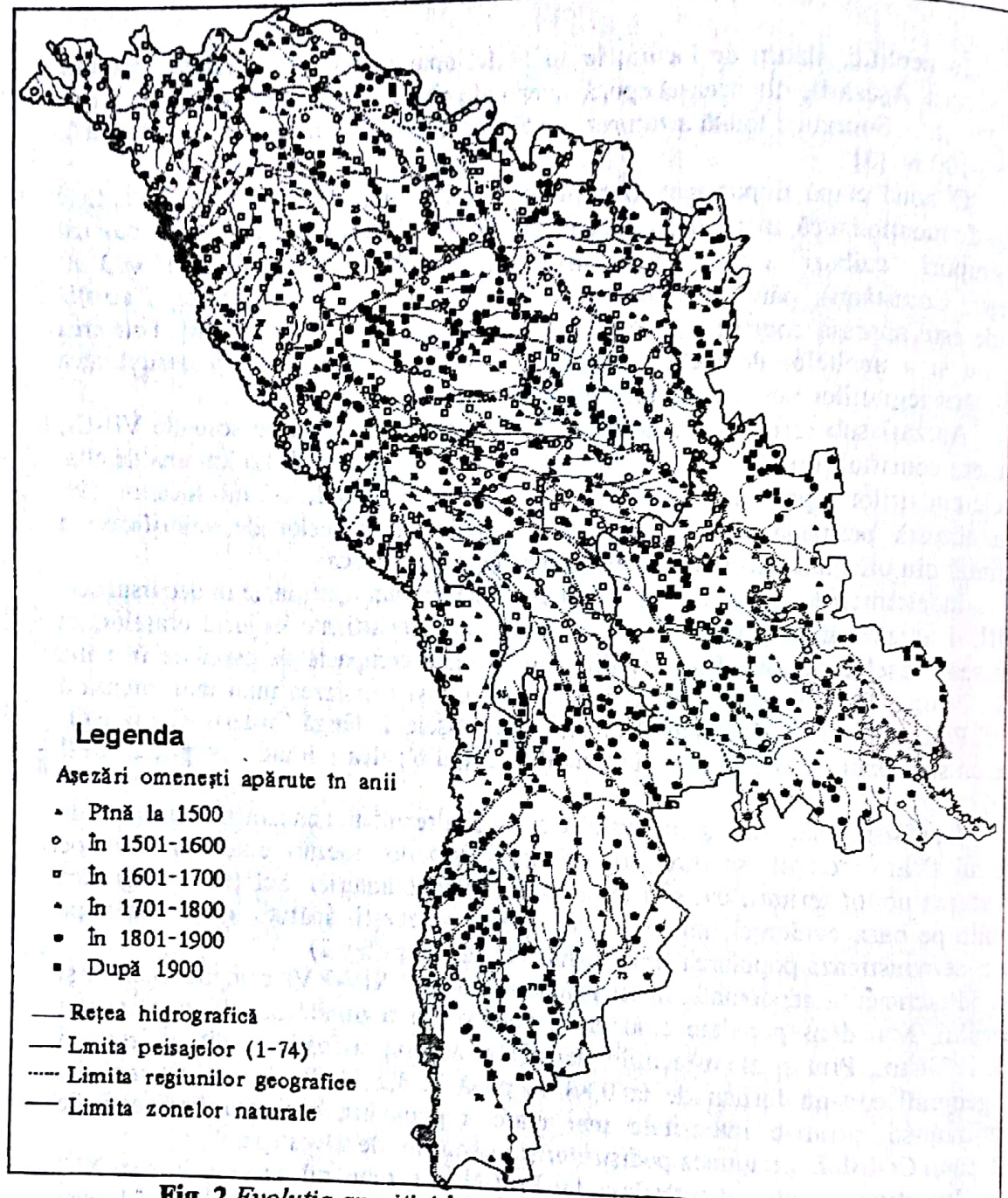

Fig. 2 Evoluția apariției localităților în peisajele R. Moldova

În prima jumătate a sec. XVI a apărut un șir de așezări și în regiunile de sud ale zonei de stepă, în bazinul r. Cahul, Cogâlnic, Sărata, Ialpug, Ișnovăt, Botna. În a doua jumătate a sec. XVI apar așezări și în regiunea de stepă a Bălților, în bazinul r. Cubolta, Căinari, Ciuluc [6]. Suprafața așezărilor de atunci varia în limitele de la 2 la 15 ha, iar populația de la 50 la 300 locuitori [5]. În această perioadă de timp în diferite regiuni fizico-geografice au apărut de la 0,71 % până la 4,09 % din așezările omenești actuale (fig. 2).

Procesul de populare se intensifică în sec. XIX, când se accelerează apariția noilor așezări în câmpiile de stepă a Bălților, a Bugeacului precum și în regiunea din cursul inferior al r. Nistru. În această perioadă s-au înființat de la 0,95 % (regiunea Codrilor) până la 2,79 % (în regiunea Bugeacului) din localitățile actuale.

În amplasarea geografică a așezărilor se evidențiază repartizarea lor inegală. O densitate mai mare a așezărilor umane, în această perioadă, se înregistrează în bazinele r. Ciuluc, Cula, cursul superior al r. Bâc, fapt ce se datorează, în mare parte, nu numai condițiilor climatice favorabile, dar și prezenței pădurilor, resurselor de apă, pe când județele Bender, Cahul rămân să fie mai slab populate [7]. Afară de aceasta, pentru județele sudice era caracteristic și numărul comparativ mare de locuitori într-un sat, trăsătură specifică și până în prezent.

Procesul de populare la sfârșitul sec. XIX a fost, într-o măsură oarecare, determinat și de dezvoltarea intensivă a schimbului de mărfuri pe piața internă și externă, la care a contribuit și construcția căilor ferate și, ca urmare, apariția noilor tipuri de localități, intensificând îndeosebi valorificarea interfluviilor. Acest proces mai intens a decurs în județele Orhei, Chișinău, Hotin, în care gradul populării teritoriului era de 3,7 %; 2,8 % și 2,7 %, pe când în județele Bălți și Bender era de 1,8 % și respectiv 2,0 %.

În prezent, peisajul intravilan al R. Moldova ocupă o suprafață 447,1 mii ha (circa 10 %) din teritoriu, pe când, la începutul sec. XIX, suprafața intravilană constituia aproximativ 62.347 ha (circa 1,8 % din teritoriu). Astfel, suprafața ocupată de peisajul intravilan numai în decursul a două secole s-a majorat de circa 7 ori, pe când densitatea populației a sporit de circa 13 ori, de la 10 loc/km² la 127 loc/km².

În concluzie menționăm că în procesul de populare a teritoriului Republicii Moldova se observă anumite perioade de sporire a procesului (prima jumătate a sec. XV – sfârșitul sec. XVI, când apar nucleele multor localități din prezent; începutul sec. XVII; sfârșitul sec. XVIII- începutul sec. XIX; mijlocul sec. XX), care alternează cu perioade de stagnare (sfârșitul sec. XV; sfârșitul sec. XVII), sau chiar diminuare a numărului localităților și populației. Din cele expuse, conchidem că Republica Moldova prezintă un teritoriu cu grad înalt de valorificare antropică a mediului. Așezărilor omenești, ca nuclee principale, le revine rolul de “catalizator” în concentrarea tuturor proceselor de interacțiune a societății și naturii.

BIBLIOGRAFIE

1. Воропай Л. И. (1975) - *Роль антропогенного фактора в развитии географической оболочки*, ЧГУ, Черновцы.
2. Бырня П. П. (1969) - *Сельские поселения Молдавии XV-XVII вв.*, Кишинёв
3. * * * (1973) - *Археологическая карта Молдавской ССР*, Вып. 1, Штиинца, Кишинёв.
4. * * * (1973) - *Археологическая карта Молдавской ССР*, Вып. 2, Штиинца, Кишинёв.
5. * * * (1974) - *Археологическая карта Молдавской ССР*, Вып. 4, Штиинца, Кишинёв.
6. * * * (1974) - *Археологическая карта Молдавской ССР*, Вып. 7, Штиинца, Кишинёв.

7. * * * (1849) - *Военно-статистическое обозрение Российской Империи. Бессарабская область*, Том XI. Ч. 3, Тип. Департамента генерального штаба, Спб.
8. * * * (1974) - *Древняя культура Молдавии, Штиинца, Кишинёв*.
9. * * * (1976) - *История народного хозяйства Молдавской ССР (с древнейших времён до 1812)*, Штиинца, Кишинёв.
10. Gorodenco A. (1997) - *Habitatul medieval rural din Moldova in secolele XIV-XVI*, Institutul de Arheologie si Istorie veche, Chişinău.